

Repliker och kommentarer

I den här avdelningen välkomnas kommentarer till tidigare bidrag och korta inlägg med ekonomisk politisk anknytning

ANNE-MARIE PÅLSSON

Varför sparar vi så lite?

På senare tid har intresset för hushållens sparande kommit att inta en central plats i den ekonomisk-politiska debatten. Anledningen står att finna i hushållens extremt låga sparande. Sparkvoten, dvs andelen sparande i förhållande till de disponibla inkomsterna har sjunkit drastiskt under de senaste decennierna. Från att ha legat på en nivå kring 5 procent under 1960-talet, sjönk den till 3-4 procent under 1970-talet. Under 1980-talet föll sparkvoten ytterligare och har under senare år varit noll eller nära noll procent. Det svenska hushållssparandet är emellertid lågt inte bara ur historiskt perspektiv utan även ur internationellt perspektiv. Den genomsnittliga sparkvoten för 16 OECD-länder under perioden 1975-1984 var 11,5 procent. Sverige intog bottenplatsen bland de studerade länderna med ett genomsnitt på 3,2 procent. Man kan jämföra med Japan som under samma period noterade en sparkvot på ca 21,4 procent (Horioka [1987]).

I syfte att stimulera hushållens spa-

rande har en rad olika åtgärder vidtagits. Dessa har i första hand varit inriktade på att förbättra avkastningen på hushållens sparande. 1978 infördes exempelvis skattesparandet (och skattefondsparandet) som 1984 ändrades till allemanssparandet. Vidare har den skattefria ränteinkomsten fördubblats samtidigt som möjligheten till avdragsrätt för ränteutgifter begränsats.¹ För att ytterligare betona vikten av ett ökat hushållssparande har en statlig spardelegation tillsatts med uppgift att utreda vissa frågor om hushållssparandet, särskilt olika vägar som kan leda till att hushållssparandet ökar i Sverige.

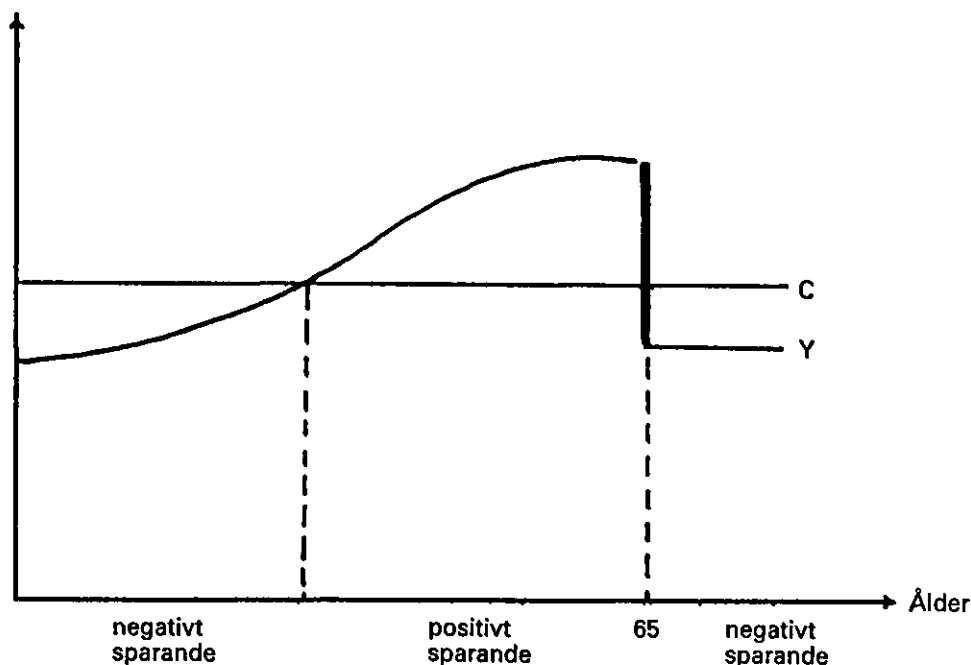
Trots dessa åtgärder har hushållens sparande inte ökat utan snarare tvärtom. Syftet med denna artikel är att diskutera en bland många förklaringar till det låga svenska hushållssparandet, nämligen den demografiska faktorernas betydelse. Åldersstrukturen spelar, enligt ekonomisk teori, en oerhört viktig roll för sparandet, men har ofta kommit i skymundan i den ekonomisk-politiska debatten.

Fil dr ANNE-MARIE PÅLSSON är forskare vid Nationalekonomiska institutionen i Lund. Hennes forskning har främst avsett konsumentekonomiska frågor.

¹ Samtidigt infördes emellertid också en engångsskatt på försäkringsparandet, vilket kan ha bidragit till minskat sparande. Sådana skatter skapar nämligen osäkerhet om den framtida avkastningen, vilket kan verka avhållande på vissa individers sparbenägenhet.

Figur 1 Livscykeln för en typisk individ.

konsumtion C, inkomst Y

Livscykelhypotesen och sparandet

Bland ekonomer torde idag råda enighet kring livscykelhypotesen som förklaring till sparandet. Denna hypotes bygger på föreställningen att hushållen önskar hålla en jämn konsumtionsstandard under livstiden. Under sin yrkesverksamma tid sparar de dels för att betala tillbaka de skulder de ådrog sig under unga år, dels för att trygga försörjningen efter pensioneringen. En typisk livscykel visas i *Figur 1*.

Figur 1 bygger på en vanlig profil för en normal inkomsttagare. Den disponibla inkomsten, inklusive bidrag och transfereringar, är låg i början av de aktiva åren för att sedan öka och nå en topp då individen är 50–60 år. Därefter minskar den. Hur stor nedgången blir beror på det allmänna pensionssystemets utformning. Som en följd av att individen önskar plana ut sin konsumtion under livscykeln kommer sparandet att vara negativt i unga år och

positivt under medelåldern för att på nytt bli negativt efter pensioneringen.

Individens sparande fluktuerar alltså under livstiden medan hans eller hennes totala sparande under hela livscykeln är noll förutsatt att vi kan bortse från arv. Också sparandet på aggregerad nivå är noll under förutsättning att ekonomin är stationär, dvs sådan att ingen förändring sker i den demografiska strukturen och i produktiviteten. De yrkesverksammas positiva sparande motverkas helt av de ungas och de äldres negativa sparande, oavsett nivån på räntan, på de garanterade pensionsförmånerna etc (Modigliani [1986]).

I praktiken är det emellertid orealistiskt att räkna med en stationär ekonomi, varför det aggregerade sparandet inte är noll. Åtskilliga faktorer kan därför tänkas påverka sparandet. Exempel på sådana är inkomsten, förmögenheten, tillväxten, räntan, kreditmöjligheterna, inflationen,

Tabell 1 Sparkvoten för några OECD-länder, genomsnitt för åren 1975–1984, i procent.

	Hushållens sparkvot ¹	Den privata sparkvoten ²
Japan	19,3	21,4
Västtyskland	12,7	13,1
Storbritannien	8,5	11,5
USA	8,3	10,6
Sverige	3,2	8,6
Danmark	ej tillg.	12,1
Norge	5,0	8,5
Finland	5,0	9,2
Frankrike	12,6	12,1
Australien	15,2	18,5
Österrike	9,8	15,2
Belgien	16,1	16,9
Kanada	12,3	17,7
Italien	21,4	20,8
Nederländerna	13,5	16,6
Spanien	9,1	12,4
Schweiz	11,5	17,6

¹ Hushållens sparkvot har relaterats till hushållens disponibla inkomster.

² Den privata sparkvoten har relaterats till den privata disponibla inkomsten.

Källa: Horioka [1987].

det sociala trygghetssystemet samt den demografiska strukturen².

Det svenska sparandet i internationellt perspektiv

Tabell 1 anger den genomsnittliga sparkvoten 1975–84 för några OECD-länder. I tabellen anges såväl hushållens sparkvot som den privata sparkvoten. Den privata sparkvoten inkluderar förutom hushållens sparande även det sparande som sker inom näringslivet.

Tabellen visar att sparandet i Sverige under den aktuella perioden var lägre än i något annat av de angivna länderna, möjligen med undantag för Norge. Detta gäller oavsett om det mäts som den privata sparkvoten eller som hushållens sparkvot. Tabellen antyder också att företagens sparande svarar för den största delen av det privata sparandet i Sverige. I övriga länder svarar hushållen för en avsevärt större andel av det privata sparandet. Denna utveckling har dessutom förstärkts under senare år.³ Under perioden 1963–69 svarade hushållen för 55 procent

av det totala privata sparandet. Under perioden 1970–79 hade denna siffra stigit till 60 procent, medan den sjönk dramatiskt till 12 procent under åren 1980–86.

Varför så stora skillnader i sparandet

Horioka [1987] sökte förklara de observerade skillnaderna i den privata sparkvoten genom att testa en livscykelmodell⁴. Re-

² För en översikt av sambandet mellan rantan, inflationen och sparandet se bl a Gylfasson [1981]. Svenska data har använts av bl a Berg [1983], Palmer [1982] och Ettlin [1976]. I Pålsson [1983] studeras sambandet mellan kreditpolitiken och sparandet. I Atkinson [1987] finns en utförlig diskussion av förhållandet mellan sparandet och utformningen av det sociala trygghetssystemet.

³ Detta kan bl a förklaras av att en viss del av det frivilliga försäringssparandet ITP och STP bokförs som sparande inom företagssektorn och inte inom hushållssektorn.

⁴ Horioka [1987] använder den privata sparkvoten istället för hushållens sparkvot. Detta förfaringsätt är korrekt under förutsättning att dessa två typer av sparande upplevs som perfekta substitut.

Tabell 2 Storleken på centrala livscykelvariabler, 1975-84 i procent¹.

	Sverige	Japan	OECD	USA
Privat sparkvot	8,57	21,42	14,62	10,56
Inkomsttillväxt ²	0,35	2,30	1,71	1,73
Andel äldre ³	28,60	14,99	21,30	19,97
Andel yngre ⁴	46,07	50,70	53,17	54,47
Äldre arbetskraftsutbud ⁵	6,85	50,20	24,65	24,30
Per capita inkomst ⁶ (dollar, 1980)	8466	6234	6887	8185

¹ Siffrorna avser genomsnitt för åren 1975-84. Uppgiften för per capita-inkomsten gäller dock för 1980.

² Den procentuella årliga tillväxten av den privata reala disponibla inkomsten

³ Förhållandet mellan antalet individer äldre än 65 år och antalet individer mellan 20 och 65 år.

⁴ Förhållandet mellan antalet individer yngre än 20 år och antalet individer äldre än 20 men yngre än 65 år.

⁵ Genomsnittet för samtliga män äldre än 65 år.

⁶ Den reala privata inkomsten per capita i 1980 års US-dollar.

Källa: Horioka [1987] och egna beräkningar.

sultatet av hans studier pekar för det första på att de ekonomiska variablerna endast har en svag inverkan på den privata sparkvoten. Räntans och inflationens effekter på sparandet saknade helt statistiskt förklaringsvärde, varför de uteslöts. Också variabler som speglade inkomsttillväxten, de äldres arbetskraftsutbud och det sociala trygghetssystemet befanns vara statistiskt icke signifikanta⁵. Däremot var samtliga variabler av demografisk karaktär starkt statistiskt tillförlitliga och alla hade rätt tecken, vilket utgör ett starkt stöd för livscykelteorin. I Tabell 2 anges de variabler som inkluderats i Horiokas slutliga beräkningar samt värdena på dessa för Sverige, USA, Japan och som genomsnitt för samtliga OECD-länder.

Tabell 2 visar på betydande skillnader mellan Sverige å ena sidan och Japan, USA och genomsnittet för OECD-länderna å andra sidan. Andelen äldre är avsevärt högre i Sverige än i de andra länderna och tillväxttakten av den disponibla inkomsten är avsevärt lägre.

Båda dessa variabler tenderar att minska sparandet i Sverige. Å andra sidan torde den relativt låga andelen yngre individer och det relativt låga arbetskraftsutbudet bland äldre bidra till att öka den svenska sparkvoten visavi övriga länder.

Åldersstrukturens betydelse för det svenska sparandet

Frågan är nu i vad mån Horiokas modell kan användas för att förklara det låga sparandet i Sverige. Detta kan man bilda sig en uppfattning om genom att jämföra den verkliga skillnaden i sparkvot mellan Sverige och andra länder med den skillnad som genereras inom modellen. Resultatet av dessa kalkyler visas i Tabell 3. I tabellen anges hur mycket var och en av de bakomliggande variablerna, allt annat lika, bidrar till att påverka den svenska sparkvoten i förhållande till den japanska, amerikanska och den genomsnittliga för OECD-länderna. Tabellen illustrerar exempelvis att om inga andra skillnader mellan de studerade länderna finns kommer den lägre svenska inkomsttillväxten att sänka den svenska sparkvoten med 1,5 procentenheter visavi den japanska sparkvoten, med 1,1 procentenheter visavi den amerikanska och den genomsnittliga sparkvoten för OECD-länderna.

⁵ Detta resultat strider i och för sig mot livscykelteorin men det kan förklaras genom förekomsten av multikollinearitet, dvs de förklarande variablerna är korrelerade med varandra.

Tabell 3 Skillnaden mellan Sveriges och USAs, Japans och de genomsnittliga OECD-ländernas sparkvot, procentenheter.

	<i>Japan</i>	<i>OECD-länderna</i>	<i>USA</i>
Inkomsttillväxt	- 1,5	-1,1	-1,1
Andel yngre	+ 2,0	+3,1	+3,7
Andel äldre	-14,9	-8,0	-9,4
Äldres arbetsutbud	+ 6,6	+2,7	+2,7
Real disponibel inkomst ¹	- 4,8	-3,1	-0,5
Skillnad som förklaras inom modellen	-12,6	-6,4	-4,6
Verklig skillnad	-12,8	-6,1	-2,0
Återstår att förklara	0,2	0,3	2,6

¹ I modellen har det inverterade värdet på denna term använts.

Tabell 3 visar att merparten av de observerade skillnaderna i sparkvoten låter sig förklaras inom modellen. Detta är åtminstone fallet då den svenska sparkvoten jämförs med den japanska och den för OECD-länderna genomsnittliga. Tabellen visar också att den variabel som i första hand bidrar till att sänka den svenska sparkvoten är den stora andelen äldre. Däremot tycks den internationellt sett låga förvärvsfrekvensen bland äldre samt den låga andelen yngre individer bidra till att öka den svenska sparkvoten relativt sett. Också den jämförelsevis låga tillväxttakten och nivån på de reala disponibla inkomsterna bidrar till att sänka sparkvoten.

Det erhållna resultatet, om än förvånande, strider inte på något vis mot de som erhållits i tidigare studier på området⁶. Detta ger viktiga implikationer för den förda sparpolitiken. I det mest pessimistiska perspektivet framstår det som en svår uppgift att öka sparandet. De variabler som man hittills har sökt påverka, exempelvis räntan, är enligt modellen inte viktiga för sparandets utveckling. Den variabel som istället visar sig förklara mest av sparutvecklingen och de observerade skillnaderna mellan länderna är antalet äldre. Att ändra på den variabeln torde knappast vara en uppgift som den ekonomiska politiken kan klara av, annat än genom att pensionsåldern höjs eller ättestupan återinförs.

Vad händer med sparandet i framtiden?

Hushållens låga sparande har på senare tid uppmärksamrats i den ekonomisk-politiska debatten. Det låga hushållssparandet är allvarligt mot bakgrund av att hushållen traditionellt svarat för en betydande del av det nysparande som varit nödvändigt för att finansiera näringslivets investeringar. För att trygga Sveriges framtida investeringsbehov samt uppnå ett positivt bytesbalanssaldo krävs enligt 1987 års långtidsutredning, LU 87, att sparandet ökar i såväl den offentliga sektorn som hos hushållen, varav merparten antas ske inom hushållssektorn. Åtskilliga åtgärder har därför vidtagits. Ännu har inte dessa givit önskad effekt, hushållssparandet har fortsatt att minska.

Med livscykelhypotesen som utgångspunkt för att förklara sparandet kan det dessvärre konstateras att utsikterna nu är förhållandevis små att åtgärderna skall lyckas.

Enligt livscykelhypotesen är tillväxten och de demografiska förändringarna avgörande för den långsiktiga utvecklingen av sparkvoten.

De utsagor som genereras av livscykelhypotesen får också stöd av empiriska un-

⁶ Se bl a Montgomery [1986] och Bentzel-Berg [1983].

dersökningar. Jag har visat att den viktigaste enskilda faktorn bakom det låga svenska hushållssparandet är andelen äldre. Eftersom utvecklingen tyder på att andelen äldre ökar ytterligare framöver kan man, med oförändrad pensionsålder, inte förvänta sig att hushållssparandet skall öka annat än mycket marginellt.

Det tycks därför som om vi får acceptera att hushållen sparar lite. Det minskade sparandet måste i så fall ersättas med sparande någon annanstans i ekonomin. Utsikten att öka det offentliga sparandet får betraktas som liten. I realiteten skall man nog istället, vid oförändrat skatetryck, räkna med ett än lägre offentligt sparande. Förklaringen till detta ligger i att de tidigare överskotten i socialförsäkringssektorn är på väg att ändras till underskott på grund av de påfrestningar som de snabbt växande pensionsutbetalningarna utsätter systemet för. Kvar återstår därför att förlita oss till att sparandet inom näringslivet även fortsättningsvis skall öka.

Referenser

Atkinson, A B, [1987], "Income Maintenance and Social Insurance", i Auerbach, A & Feldstein, M (red), *Handbook of Public Economics*, Vol 2, s 779-889. North Holland, Amsterdam.

Bentzel, R & Berg, L, [1983], "The Role of Demographic Factors as a Determinant of Savings in Sweden", i Modigliani F & Hemming R (red), *The Determinants of National Saving and Wealth*. MacMillan, London.

Berg, L, [1983], *Konsumtion och sparande - En studie av hushållens beteende*. Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.

Ettlin, F, [1976], "Hushållens konsumtion och sparande i Sverige under två decennier - ett försök att bestämma orsaken till deras förändringar." *Skandinaviska Enskilda Bankens kvartalsskrift*, nr 3-4, s 94-104.

Gylfasson, T, [1981], "The Interest Rates, Inflation and the Aggregate Consumption Function". *The Review of Economics and Statistics*, Vol 63, s 233-245.

Horioka, C Y, [1987], "Why is Japan's Private Saving Rate so High?", i Sato, R & Negeshi, T (red), *Japanese Economic Research*. Academic Press/Harcourt Brace Javanovich Japan, Inc. Tokyo.

Modigliani, F, [1986], "Life Cycle, Individual Thrift, and the Wealth of Nations". *American Economic Review*, Vol 76, No 3, June, s 297-313.

Montgomery, E, [1986], "Where did all the Saving go? A Look at Recent Decline in the Personal Saving Rate". *Economic Inquiry*, Vol 24, Oct, s 681-697.

Palmer, E, [1981], *Determination of Personal Consumption; Theoretical Foundations and Empirical Evidence from Sweden*. Konjunkturinstitutet, Stockholm.

Pålsson, A-M, [1983], *Hushållen och kreditpolitiken; En studie av kreditrestriktioners effekt på hushållens konsumtion, sparande och konsumtionsmönster*. Lund Economic Studies, Lund.

SOU 1987:3, *Långtidsutredningen '87*. Liber, Stockholm.